

venden. Meer dan een theaterstuk is Crave een stemmenstuk. Er personages, gereduceerd tot een letter uit het alfabet, in niet nader omschreven tijd en ruimte, lopen verloren in flarden taal: 'I don't have music, Christ I wish I had music but all I have words'. (Is het wanhopige verlangen naar de zang, naar 'music', uitgeen er ons nog rest van de tragische klacht? De zang die later dan woorden met de dood omgaat en die ons nu ontbreekt? Wordt het werk van eigentijdse auteurs als Botho Strauss en Peter Handke niet 'bespookt' door een nostalgie naar de Zang? En is de *Antate van Bisesero* die *Rwanda 1994* afsluit niet ook een poging om de Zang terug te winnen waar de woorden en de theatervormen (vragen?)

Crave is een verbale wereld zonder de coördinaten die leven van dood, hoop van wanhoop, herinneren van vergeten kunnen opanaken: 'Listen. I am here to remember. I need to... remember. I have this grief and I don't know why.' Een wereld die bespookt wordt door een verdriet zonder referent, zonder ogenschijnlijke oorzaak. Een gebeurtenis die wel een effect (het verdriet) tot gevolg heeft, maar die als feit niet door het bewustzijn is geregistreerd. Freud heeft dit 'effect', dit onbestemde gevoel,

paradoxaal als een 'onbewust affect' omschreven. Paradoxaal omdat een affect dat niet op het bewustzijn inwerkt, eigenlijk geen affect genoemd kan worden. Er is sprake van een schok, maar dan van een schok die door het psychische apparaat van de geschokte niet wordt geregistreerd. Het is energie, maar in een onbruikbare vorm: energie die niet omgezet, niet gelokaliseerd, zelfs niet vergeten of verdrongen kan worden. Maar die later van zich laat horen. Iets wat geen introductie heeft gehad, manifesteert zich later toch: 'I have this grief and I don't know why.' Freud noemt dit de 'Nachträglichkeit'. Het doet zich voor als gevoel, als angst, als beklemming, als voorgevoel van een bedreiging, maar de huidige context biedt er geen verklaring voor.

De filosoof Jean-François Lyotard analyseert dit mechanisme van de 'Nachträglichkeit' in zijn essay *Heidegger en 'de joden'*, waarin hij het heeft over de breuklijn die Auschwitz heet en die als een barst loopt doorheen het westerse denken, de westerse politiek en de westerse kunst. Het gaat Lyotard om iets dat 'in het denken (in het psychische apparaat) van het Westen (West-Europa) de rol speelt van een niet-representeerbare, immanente terreur, van een onbewust affect, van een ziekte waartegen geen medicijn

DEMONSTRATIONS IN PLAIN CLOTHES. ALSO AT LEAST ONE MINISTER OF THE MRND AND THE SOUS-PREFECT OF RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994

snapt zijn. Zij konden waken over de inhoudelijke juistheid van het project. Sommigen waren zevenentwintig familieleden kwijtgeraakt: zij hadden niets meer te verliezen. Individuele ijdelheden verdwijnen als sneeuw voor de zon als je met zoiets geconfronteerd wordt.

DELUCVELLERIE: Het doet vragen rijzen die verder gaan dan het theater. Tegen mijn leerlingen op het conservatorium van Luik zeg ik vaak dat de grote artistieke revoluties sinds het begin van de eeuw enkel maar hebben bevestigd dat je moet doen zoals Cézanne:

het volstaat om appels te schilderen. Het gaat er niet om of een rol goed is of niet, het gaat niet om de appels, het gaat om het schilderen. Eens dat gezegd, blijven er toch veel vragen. Gaat het alleen maar om de appels of de visie op de schilderkunst die uit de appels spreekt? Mensen hebben kathedralen gebouwd vanuit het gevoel in dialoog te treden met de werkelijkheid. Misschien moeten we op een voorzichtige manier opnieuw over het belang van het onderwerp praten. Vele dingen die vandaag in de theaterwereld gebeuren, lijken ons onbeduidend. In *Rwanda 1994* was niets onbedui-

RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994
CAMPS OUTSIDE THE CAPITAL. THE 1700 ARE SCATTERED IN GROUPS OF 40 THROUGHOUT KIGALI, SINCE

